

و جایگاه آن در فقه

رضا عندلیب

سرشناسه: عندلیبی، رضا، ۱۳۶۱ -
 عنوان و نام پدیدآور: حجرا الأسود و جایگاه آن در فقه / رضا عندلیبی: [به سفارش] گروه فقه و حقوق، پژوهشکده حج و زیارت -
 مشخصات نشر: تهران: مشعر، ۱۳۹۵ -
 مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص -
 شابک: ۶-۶۴۴-۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸
 وضعیت فهرست‌نویسی: قیفا
 موضوع: حجرا الاسود
 موضوع: (Black stone (Kabah, Mecca, Saudi Arabia
 موضوع: طواف -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 موضوع: Islam -- Religious -- Circumambulation
 موضوع: حج -- فتواها
 موضوع: Hajj -- fatwas*
 موضوع: فتاوی شیعه -- قرن ۱۴
 موضوع: fatwas, shiites -- 20th century
 شناسه افتخاری: شماره پایبندی ولی فقیه در امور حج و زیارت، پژوهشکده حج و زیارت، گروه فقه و حقوق
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ / م ۲ / خ ۲ / BP ۴۵
 رده بندی دیویی: ۲۷ / ۱۲۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۶۲۲۰

حجراالأسود و جایگاه آن در فقه

رضا عندلیبی	تألیف:
پژوهشکده حج و زیارت	تدوین:
مؤسسه فرهنگی هنری مشعر	ناشر:
چاپخانه مشعر	چاپ و صحافی:
اول - تابستان ۱۳۹۵	نوبت چاپ:
۱۰۰۰ نسخه	شمارگان:
۵۶۰۰ تومان	بها:

ISBN: 978-964-540-644-6

شابک: ۶-۶۴۴-۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸

مراکز پخش و فروشگاه‌های مشعر:

تهران: تلفن: ۰۳-۶۴۵۱۲۰۰۲ / ۰۲۱ / قم: تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۳۸۴۰۰

فهرست

۹	دیباچه
۱۱	مقدمه

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۱۳	گفتار اول: مفاهیم
۱۳	۱. حجر الأسود
۱۵	۲. استلام
۱۸	۳. رکن
۱۹	۴. فقه
۲۱	گفتار دوم: کلیات
۲۱	۱. اهمیت حجر الأسود از منظر روایات
۳۱	۲. تاریخچه حجر الأسود از منظر روایات

فصل دوم: جایگاه حجرالأسود در طواف

۵۱	گفتار اول: آغاز و پایان طواف با حجرالأسود
۵۶	گفتار دوم: مراد از آغاز و پایان طواف
۵۷	اقوال فقها و ادله آنان

فصل سوم: استلام حجرالأسود

۶۳	گفتار اول: فلسفه و آثار استلام
۶۳	۱. فلسفه استلام

۶۴	۲. آثار استلام.....
۶۵	گفتار دوم: حکم استلام.....
۶۶	اقوال فقها.....
۶۶	۱. اصل رجحان بدون اشاره به نوع آن.....
۶۶	۲. تصریح به استحباب.....
۶۷	۳. تصریح به وجوب.....
۶۹	ادله فقها.....
۶۹	ادله وجوب.....
۷۳	ادله استحباب.....
۷۸	جمع بین روایات.....
۸۴	گفتار سوم: کیفیت استلام.....
۸۹	گفتار چهارم: زمان استلام.....
۸۹	نظریه.....
۹۰	ادله نظریه‌ها.....
۹۰	ادله نظریه اول (استحباب استلام در هر شوش از طواف).....
۹۴	ادله نظریه دوم (استحباب استلام بعد از نماز طواف).....
۹۵	ادله نظریه سوم (استحباب استلام در ابتدا و انتهای طواف).....
۹۸	جمع بین روایات.....
۹۹	گفتار پنجم: محدوده حکم استلام.....
۱۰۰	۱. محدوده حکم در مورد زمان‌های خلوت و شلوغ.....
۱۰۴	۲. محدوده حکم در مورد زنان و مردان.....
۱۰۵	دسته اول: روایات استحباب استلام برای زنان.....
۱۰۸	دسته دوم: روایات رفع استلام از زنان.....
۱۱۰	جمع بین روایات.....
۱۱۳	گفتار ششم: سرایت حکم استلام به ارکان دیگر کعبه.....
۱۱۳	مبحث اول: حکم استلام رکن یمانی.....
۱۱۸	مبحث دوم: حکم استلام رکن عراقی و شامی.....

- دسته اول: روایات استحباب استلام همه ارکان کعبه ۱۱۹
- دسته دوم: روایات عدم استحباب استلام رکن عراقي و شامي ۱۲۰
- وجه جمع بين روايات ۱۲۳

فصل چهارم: مستحبات ديگر حجرالأسود

- تقبيل و بوسيدن حجرالأسود ۱۲۹
- دعا در کنار حجرالأسود ۱۳۲
- تکبير و صلوات در مقابل حجرالأسود ۱۳۶
- بلند كردن دست در مقابل حجرالأسود ۱۳۷
- صورت نهادن بر حجرالأسود ۱۳۷
- نتيجه ۱۳۹
- فهرست منابع ۱۴۳

دیباجه

یکی از نمادهای قدسی کعبه معظمه، مسجدالحرام و حج، سنگ سیاهی است که در رکن شرقی کعبه قرار گرفته و نزدیک در کعبه در میان معظمتی تقریرای جلوه‌نمایی می‌کند. «حجرالأسود»، این سنگ مقدس که قدمتی به قدمت تاریخ بشریت دارد، دارای پیشینه‌ای تاریخی و احکام و مناسک فقهی است که شناخت آن در انجام هرچه بهتر فریضه نورانی و متعالی حج مؤثر است.

گروه فقه و حقوق پژوهشکده حج و زیارت، در ادامه بررسی نمادهای مسجدالحرام و نقش فقهی آنها، تصمیم گرفت جایگاه «حجرالأسود» را نیز از نظر فقهی بررسی کند. به همین خاطر انجام این پروژه را به یکی از اعضای هیئت علمی گروه، د. علیرضا جعفری، جناب حجت الاسلام والمسلمین «رضا عندلیبی» سپرد. ایشان در این نوشتار به تبیین این موضوع فقهی پرداخته و تحقیقی جامع با عنوان «حجرالأسود و جایگاه آن در فقه» به رشته تحریر در آورده است.

گروه فقه و حقوق پژوهشکده حج و زیارت، ضمن تقدیر از

تلاش ایشان، در راستای ارتقای سطح علمی روحانیون فاضل و فرهیخته کاروان‌های حج و عمره و مراکز علمی و پژوهشی با جواب این موضوع مهم فقهی، امکان چاپ و نشر این نوشتار را در قالب یک کتاب فراهم کرد.

در پایان، توفیقات روزافزون نویسنده محترم را در سایه عنايات حضرت ولی عصر... خواستاریم و ثمره این تلاش‌ها را به پیشگاه باعظمت آن حضرت تقدیم می‌کنیم؛ امید که موجب رضایت حضرت قرار گیرد.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده حج و زیارت

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين. حبيب الله المين، أبي القاسم المصطفى محمد وعلى آله الطيبين الطاهرين المسمومين سيما بقیة الله في الارضین روحی و ارواح العالمین له غاب عنه متدنه الفداء.

مسجد الحرام به عنوان اولین خانات که برای عبادت خداوند متعال بنا شد، در دل خود گنجینه‌هایی بی‌بابل و میراث‌های فرهنگی آسمانی بی‌نظیری را جای داده است. یکی از این ذخایر ارزشمند و مقدس، سنگ سیاهی است که از آن به حجر الأسود تعبیر می‌شود. این تکه سنگ سیاه در مقام یکی از نمدهای حج در رکن شرقی کعبه معظمه بر توافشانی می‌کند.

همین تکه سنگ به ظاهر کوچک، نقش بسزایی در واجبات و مستحبات اعمال و مناسک حج و عمره دارد که متأسفانه کمتر به آن توجه می‌شود. هرچند در لابلای مباحث فقهی ابواب حج، به برخی از این احکام اشاره شده، اما کتاب جامع و مستقلی در این زمینه نگاشته نشده است. به همین خاطر در این کتاب، جایگاه حجر الأسود در فقه، بررسی شده است.

در فصل اول این اثر، به شناخت مفاهیم کاربردی کتاب، همچون «حجرالأسود»، «استلام»، «ارکن»، «فقه» و بیان مطالب کلی مربوط به بحث، همچون اهمیت حجرالأسود و تاریخچه آن از منظر روایات پرداخته‌ایم. در فصل دوم به بررسی جایگاه حجرالأسود در طواف پرداخته شده است و پس از آن در فصل سوم، فلسفه و آثار استلام حجر، حکم، کیفیت، محدوده آن و سرایت این احکام به ارکان دیگر کعبه بررسی شده است. در فصل پایانی کتاب نیز مستحبات دیگر حجرالأسود بیان شده است.

ایده توجه داشت که تمامی این مطالب با تکیه بر دلایل متقن فقهی و آیات معتبر اهل بیت^{علیهم‌السلام} بوده و صرفاً از بُعد فقهی بررسی شده است. البته لازم است خاطرنشان شویم که در بررسی سندی روایات با احتیاط جلوه‌گیری از تطویل، از تصریح به وثاقت یا عدم اثبات وقت و مکان پرهیز شده و تنها نتیجه رجالی بررسی سند، در ضمن عنوان هر باب ذکر شده است.

امید که این پژوهش بتواند مایه تحقیقاتی موجود را برطرف کرده و دریجهای برای ورود به عقل و پژوهشگران به این عرصه باشد تا در راستای رشد دانش فقه به ویژه فقه الحج، گام‌های بعدی استوارتر برداشته شود. ان شاء الله.

رضا عابدی

رجب المرجب ۱۴۰۳ ق.

اردیبهشت ۱۳۹۴